

Studia Biblica Slovaca

Ročník 12

2020

Číslo 1

Konferencia Proroci v Badíne 13. – 15. decembra 2019

V polovici decembra minulého roka (2019) sa v Badíne konala biblická konferencia s medzinárodnou účasťou. Samotná jej téma: *Vnútrobiblická interpretácia skorších prorokov* sľubovala netradičný pohľad do vnútra Biblie. Pod skoršími prorokmi sa rozumejú prorocké postavy z bloku kníh Joz–2Kr, známe osobnosti ako Jozue, Samuel, Eliáš, Elizeus, ale i menej známe postavy Achiju, Chuldy, Debory, či Gáda. Proroci a prorokyne priťahovali už samotných autorov starozákonných a neskôr aj novozákonných spisov a možno povedať, že sa výrazne podieľali na formovaní biblického kánona. Zameranie na odhaľovanie intertextuálnych vzťahov biblických textov zaručovalo napínavý priebeh konferencie zodpovedajúci prorockému duchu otvorenému na posúvanie hraníc poznania Boha a dejín, ale aj výkladu, rozšíreniu či korekcii textov považovaných za posvätné.

Organizátorovi konferencie, redakcii časopisu *Studia Biblica Slovaca*, sa v spolupráci s Katedrou biblických vied RKCMBF UK v Bratislave podarilo osloviť výnimočných odborníkov na Písma. Samy za seba hovoria zvučné mená hlavných prednášateľov, Jeremyho Corleya z Írska (Maynooth), Petra Dubovského z Talianska (Rím) a Emanuela Tova z Izraela (Jeruzalem). Triáda naslovovzatých expertov pritiahla množstvo odborníkov z rôznych krajín, aby prezentovali výsledky svojho najnovšieho výskumu v ôsmich sekciách, z ktorých dve a dve prebiehali paralelne.

Jednotlivé bloky sekcií vždy otvoril jeden z hlavných hosťujúcich odborníkov. Prvý blok uviedol emeritný profesor Hebrejskej univerzity v Jeruzaleme Emanuel Tov témou, v ktorej sa celý život profiloval a pokladá sa za jedného z najuznávanejších odborníkov textovej kritiky vo svete. Jeho prednáška niesla názov *Major Israelite Figures in the Tradition of the Septuagint*. V gréckom texte Prvej knihy kráľov odhalil odlišný pohľad na Šalamúna. Na rozdiel od hebrejského textu zdôrazňuje grécka verzia Šalamúnovu múdrosť a ututľáva jeho hriechy. Rovnako čiastočne napráva mienku o známych hriešnych vládcov Jeroboámovi a Achábovi. Druhý deň konferencie otvoril slávnostným vstupom profesor Pápežského biblického inštitútu v Ríme Peter Dubovský prednáškou *Eliha's and Elisha's Miracles*. Dvoch z najvplyvnejších prorokov čo do napodobnenia ich

skutkov v Novom zákone predstavil najprv v ich starozákonnom kontexte, aby potom porovnal ich vnímanie z pohľadu novozákonných textov. Posledný blok prednášok uviedol profesor kolégia sv. Patrika Pápežskej univerzity v Maynoothe Jeremy Corley prednáškou *The Depiction of Elijah in Hebrew Ben Sira 48:1-11*. Aj v tomto prípade bol hlavným objektom štúdia Eliáš, prorok ako oheň. V Knihe Sirachovca sa mu dostáva viac pozornosti ako Mojžišovi, s ktorým ho deuteronomistické texty často spájali.

V prvej sekcii s anglickým jazykom boli ústrednými postavami Samuel, Eliáš a Elizeus. Prvý príspevok Daniely De Panfilisovej *Not Only a Prophet: The Numerous Faces of Samuel* predstavil postavu Samuela v neskorších spisoch SZ a v NZ. Samuleovi sa nedostávalo veľa priestoru, ale ak ho už biblické texty spomenuli, tak seriózne rozoznali komplexnosť postavy hlavne z hľadiska úloh jeho poslania. Oseagwina Ituah príspevkom *The Vocalization of אֵלִיָּהוּ in MT 1 Kgs 19:3: Issues and Considerations* demonštroval prácu s textom vo fáze porovnávania a vyhodnocovania textových verzií z pohľadu masoretskej interpretácie posvätných textov, ktorá v tomto prípade nebola dostatočne preskúmaná. Jan Rückl v záverečnej prednáške sekcie *Form and Function of Short Miraculous Narratives about Elisha* prezentoval metódu morfolologickej práce na textoch o Elizeovi podľa knihy V. J. Proppa (*Morphology of the Folktale*, 1968). Aplikovaním tejto literárnovedeckej metódy dospel k záveru o integrácii elizeovského materiálu do Kníh kráľov v relatívne neskorej fáze ich vývoja.

V paralelnej sekcii so slovenským jazykom tematicky vystihnutej postavami Debory a Eliáša sa Mária Kardis venovala prorokyni Debore príspevkom *Osobnosť Debory – paradigma ženského profetizmu?* V analýze textu Sdc 4–5 vyzdvihla jedinečné prepojenie prorockého a sudcovského úradu ženy – Debory, ktorú popri prorokyni Chulde vníma ako jednu z Mojžišových legitímnych nástupkýň v izraelských dejinách. Anton Tyrol sa v príspevku *Eliáš. Cesta v tichu a námahe s pokrmom zhora* venoval vyhodnoteniu množstva textov opisujúcich komplexnú osobu proroka Eliáša pomocou štúdia literárno-štruktúrálnej stavby jednotlivých úryvkov a komparáciou ich vzájomného vzťahu. Cieľom bolo dopracovať sa k skutočnému zámeru autora opisujúceho Eliáša v prvotných textoch. V neskorších textoch (Sir, Mal, NZ) skúmal vnútrobiblické interpretácie tejto postavy s úmyslom rozpoznať teologických ťažísk a spirituálnych konzekvencií pre súčasných kresťanov. Záverečným príspevkom sekcie s názvom *Starozákonný prorok Eliáš a jeho nanebovystúpenie* predstavil Alexander Cap najdôležitejšie udalosti v živote Božieho služobníka Eliáša, jeho uchvátenie z pozemského života a Božie plány spojené s druhým príchodom Spasiteľa na zem z pohľadu biblistov, teológov, judaistov, cirkevných otcov, Koránu a z pohľadu Pravoslávnej cirkvi.

Druhý deň konferencie otvoril anglickú sekciu venovanú interpretácii postáv prorokov v Knižkách kroník s názvom *Elijah, Gad in Chronicles* Jozef Jančovič príspevkom *Elijah as a Writing Prophet in 2 Chr 21:12-15*. Interpretáčny problém, ktorý predstavuje Eliášov list kráľovi Jorámovi, je problematické zladíť s chronológiou Eliášovho života. Autor sa v príspevku pokúsil nájsť nielen schodné riešenie, ale analýzou literárneho žánru a posolstva načrtnol adaptáciu Eliášovej prorockej služby v nových historických podmienkach vzniku textov Knižiek kroník. Mykhaylyna Klusková v príspevku *The Portrayal of Gad in 1 Ch 21* prezentovala svojráznu interpretáciu Dávidovho dvorného proroka Gáda v 1Krn 21 podmienenú literárnymi stratégiami autorov pôvodného (1Sam 24) a interpretovaného textu (1Krn 21).

Štvrtú, česko-anglickú sekciu *Prophecy, Prophets, Joshua* vystihuje vyhodnocovacia abstrakcia fenoménu prorocstva. Jíří Hoblík v príspevku *Proroctví jako prostředek interpretace dějin* cestou rekonštrukcie textu (odhaľovaním jeho viacvrstvovosti) poukázal na niektoré aspekty hebrejského dejinného myslenia. Aj príspevok *Choosing and Depicting Charactes from the Former Prophets in Deuterocanonical Literature* prednesený Vasilom Babotom sa držal línie teoretického výskumu. Porovnal myslenie autorov z grécko-rímskeho obdobia a autorov deuterokanonickkej literatúry. V interpretatívnej činnosti oboch skupín autorov identifikoval kritériá používané v neskorom období Druhého chrámu na vykreslenie charakterov. Blažej Štrba aplikoval literárnovedeckú metódou intertextuality na hľadanie odpovede na problém *Why Mattathiah Appeared like Joshua in 1 Macc 2*. Prínosom tohto moderného prístupu skúmania vzájomného vplyvu textov na seba, prostredníctvom náznakových odkazových prostriedkov, bolo objavenie menej známych stránok vysoko vyvinutej literárnej kultúry biblických autorov. Autor príspevku upozornil na dôležitosť vnímania recepcie textov z Knihy Jozue v Knižkách Makabejcov pre objasnenie črt a pochopenie konania jej hrdinov.

Nasledujúce sekcie sa venovali podielu starozákonných prorockých charakterov na tvorbe novozákonného kánona. Tento posun sa odrazil v názve piatej sekcie: *Elijah in Gospels*. Prvý príspevok Branislava Klusku *Elijah and the Identity of Jesus in the Narrative of the Gospel accordig to Mark* sa zaoberal postavou Eliáša v najstaršom evanjeliu. Skúmaním evanjeliových textov s odkazom na Eliáša odkryl spoznávanie Ježišovej identity prostredníctvom starozákonných textov o Eliášovi tradovaných v čase Ježišových súčasníkov. Aj nasledujúci príspevok Petra Marečka *Elija: His Role and Importance in the Gospel of Luke* sústredil svoju pozornosť na vplyv starozákonných rozprávání o Eliášovi na formovanie textov opisujúcich Ježiša, jeho činnosť a učenie v Lukášovom evanjeliu. Autor zvolil cestu výkladu jednotlivých textov o Eliášovi v Lukášovom evanjeliu, čo mu umožnilo konkrétne a plasticky vykresliť spôsob práce novozákonného autora. Maurizio Marceselli

predniesol v taliančine príspevok *Portata e ruolo del riferimento a Elia nel vangelo di Giovanni*. Skúmal dve zmienky o Eliášovi v Jánovskej narácii prvého dňa Ježišovho pôsobenia (Jn 1,21.25), kde prorok vystupuje medzi charaktermi Mesiáša a proroka. Okrem toho si všimol odkaz v 4,50 a 20,22 v podobe participia „ho erchomenos“, ktoré Eliáša posúva do symboliky mesiášskeho charakteru. Avšak konečná identifikácia Ježiša s Eliášom si vyžaduje vyhodnotenie titulu „kyrios“ (1,23), ktorý grécka verzia SZ používa na preklad tetragramu.

Šiestu sekciu otvoril Štefan Novotný príspevkom *Skúška ohňom a vodou. Eliáš a Ježiš v Lk 12,49-50*. Súvisiace starozákonné a novozákonné texty skúmal z pohľadu typológie použitím princípov metódy intertextuality. Zdôraznil dôležitosť nového významového prínosu plynúceho zo vzájomného porovnania textov pre ich pochopenie pred jednoduchým poukázaním na spoločné prvky typológie alebo len lineárny posun významu od obrazu k symbolu. Juraj Feník sa vo svojom príspevku *Symbolika šiat v cykle Eliáša a Elizea a v Jánovom evanjeliu* zameril na fenomén antropologického symbolizmu, konkrétne symboliku šiat v starozákonných rozprávaniach a v Jánovom evanjeliu. Riešil otázku vykreslenia charakteru osoby za pomoci symboliky šiat a porovnal využitie a možnosti tohto druhu symboliky v uvedených textoch v ich vzájomnom prepojení. Sekciu uzavrelo vystúpenie Leventa Balása Martosa s príspevkom *Prophet and Remnant, Crisis and Renewal: Paul's Use of the Elijah Story in Romans 11*. Príspevok poukázal na skutočnosť, že skúsenosť s krízou a vyhorením nie je iba novodobý fenomén. Zdôraznenie psychologického aspektu biblických príbehov aktualizuje a novým spôsobom približuje paradigmatické texty zastreté aurou posvätnosti a ich často nerefektovanej znalosti.

Predposlednú, 7. sekciu s názvom *David and Elijah* otvoril Stanisław Hałas prednáškou *Il motivo dell'amore paterno di Dio in 2 Sam e 1 Cr. Sviluppo tematico*. Skúmal spracovanie motívu otcovskej lásky z 2Sam 7,14 v 1Krn. Dospel k záveru, že tu dochádza nielen k aktualizácii témy, ale k jej podstatnému rozšíreniu o koncept vyvolenia dávidovského kráľa, čo zodpovedá rastúcim mesiášskym očakávaniam doby. I keď Giacomo Claudio Bottini ospravedlnil svoju absenciu, poslal príspevok o vnútrobiblickej interpretácii Eliášovho prorockého pôsobenia *Elijah's Prayer in James 5:17-18: Continuity and Novelty in the Biblical Tradition*, ktorý bol prečítaný. Autor v ňom poukázal na celú paletu textov, ktoré v konečnom dôsledku prispeli k jeho interpretácii, pričom vplyvné texty nemuseli mať vždy pôvod len v biblickom kánone. Nové prvky oproti pôvodným textom mohli pochádzať zo širšieho fondu textov ako Pseudoepigrafy, Targúmy, rabínska literatúra či Starožitnosti od Jozefa Flávia a podobne. Jakubov list ponúka zaujímavé rozšírenie rozprávania o Eliášovej modlitbe (Jak 5,17-18) alebo o Ráchabe (2,25). V literárnom priestore Jakubovho listu, dokonca v rovnakej pasáži ako predchádzajúci príspevok, ostala aj prednáška Júliusa Pavelčíka *Eliáš v Jakubovom liste*, tentoraz z perspektívy kontextuálnej

interpretácie v rámci Jakubovho listu. Výsledkom bolo vnímanie eschatologického aspektu Eliášovej modlitby v rozmedzí biblickej teológie. Oba príspevky tak výborným spôsobom ukázali obohatenie, aké prináša voľba odlišnej metódy výkladu rovnakého textu.

Záverečná sekcia venovaná okrem Jozueho aj rozporuplným starozákonným ženám: *Rahab, Joshua and Jezabeel*, príspevkom Ladislava Tichého *Rahab the Prostitute in the New Testament* zvýraznila elitné miesto prostitútky Ráchab z Jericha v textoch Nového zákona. Autor rozobral tri novozákonné texty klasickou textovou analýzou, aby z nej vyvodil teologický význam vzťahu viery a skutkov. Jaroslav Brož v príspevku *Theological Implications of the Joshua/Rest Typologies in Hebrews 3 and 4* podrobil typologickej analýze meno „Jesus“ v Liste Hebrejom (4,8). Uvedené meno mohlo označovať Ježiša a rovnako aj Jozueho, oboch Mojžišových nástupcov. Kontext kap. 3–4 ukazuje, že autor Listu Hebrejom zámerne pracoval s typologickým vzťahom Jozue/Ježiš. Vystúpenie Francesca Piazzolu s referátom *The Re-reading of Jezabeel and Elijah Characters in the Book of Revelation* príznačne uzatvorilo sekciu štúdiom starozákonných charakterov v poslednom novozákonnom spise, v Knihe zjavenia. Kniha zjavenia ponúka reлектúru a interpretáciu biblických postáv zrkadliacu aktuálnu teologickú perspektívu novozákonného autora.

Záver medzinárodnej vedeckej konferencie zďaleka neznamenal jej ukončenie. Večer druhého dňa konferencie sa niesol vo sviatočnej a slávnostnej atmosfére vytvorenej otvorením výstavy *Proroci v ikonách*. Vzácné ikony pochádzali z osobnej zbierky Ing. Milana Urbaníka, ktorý ich poskytol výstave po dobu celého jedného mesiaca od jej otvorenia. Ikony boli vystavené nielen na nazeranie, ale aj priblížené odborným slovným a vizuálnym výkladom PhDr. Jozefa Matulu, PhD., sprevádzaným pôsobivým vystúpením internej doktorandky Vysoké školy múzických umení v Bratislave – flautistky Mgr. art. Kataríny Turčinovej. Samotné otvorenie výstavy bolo pohladením duše s črtami liturgie, do ktorej voviedol prof. Emanuel Tov prednesom hebrejského textu o Eliášovi. Nasledujúci deň bol venovaný spoznávaní blízkych kultúrnych pamiatok, zámku v Slovenskej Ľupči a historického centra mesta Banská Bystrica za asistencie odborných lektorov.

Nemožno nevyjadriť veľú vďaku organizátorom konferencie za jej vynikajúcu prípravu nielen čo sa týka organizácie, ubytovania, informácií o konferencii i o navštívenom priestore, poskytnutia liturgického priestoru a času, technického zabezpečenia a funkčnosti konferenčných priestorov, ale i za mnohé detaily ohľadom komfortu, ktoré skôr prislúchajú rekreácii ako pracovnej konferencii. Za mnohé tu možno spomenúť vynikajúcu kuchyňu, kávu prvotriednej kvality podávanú profesionálmi z firmy Cipolla caffè, občerstvenie. To všetko vytvorilo neopakovateľnú atmosféru, ktorá podnietila okrem množstva osobných

zážitkov u jednotlivých účastníkov konferencie aj vzájomné stretnutia, spomienky a nové zoznámenia.

*Dr. theol. Miroslav Varšo
Spoločenskovedný ústav CSPV SAV
Karpatská 5
040 01 Košice*

Umrel biblista a teológ prof. Petr Pokorný

Redakcia *StBiSl* so zármutkom prijala správu, že 18. januára 2020 do večnosti odišiel prof. ThDr. Petr Pokorný, DrSc., dr.h.c (1933 – 2020). Profesor Pokorný bol uznávaný dlhoročný profesor novozákonnej teológie nielen na Evanjelickej teologickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe (ETF UK), kde pracoval od r. 1968. Ako hosťujúci alebo zastupujúci profesor pôsobil na viacerých zahraničných univerzitách (Pittsburgh, Tübingen, Petrohrad) a bol tiež členom viacerých vedeckých organizácií (Studiorum Novi Testamenti Societas, Wissenschaftliche Gesellschaft für Theologie, Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, Učená spoločnosť České republiky). Prof. Pokorný bol aj zakladateľom (1998) i riaditeľom (2001 – 2010) Centra biblických štúdií Univerzity Karlovy a Akademie vied České republiky.

Práca prof. Pokorného sa sústreďovala na interpretáciu synoptických evanjelií a deuteropavlovských listov, zvlášť Listu Kolosanom a Efezanom. Publikoval však aj komentár k apokryfnému Tomášovmu evanjeliu a z jeho pera tiež vyšli tak prehľadové diela o Novom zákone ako aj monografie o kristológii¹.

Citujúc z nekrológu, ktorý napísali kolegovia prof. Pokorného, jeho odchodom do večnosti, nielen ETF UK ale aj biblický svet, stráca „podnikavého badateľa mezinárodného vŕhlasu a neúnavného organizátora vedecké práce, ktorý hlbokou erudici v biblistice, teológii, filológii i filozofii spjoval s přátelsky otevřenou určitostí svědka křesťanské víry.“²

¹ Len v príručke ŠTRBA, Blažej: Bibliografía biblických vied slovenskej a českej proveniencie (1989 – 2013). Bibliography of biblical sciences of Slovak and Czech provenance (1989 – 2013) (*StBiSlSup*), vlastným nákladom: Badín, 2014, možno nájsť zadokumentovaných až 55 diel prof. Pokorného.

² Dostupné online na: <https://biblica.sk/download/nekrolog-prof-petr-pokorny/>